

Nowe i rzadkie gatunki porostów Puszczy Kozienickiej (Centralna Polska)

Obszar leśny zwany Puszcza Kozienicką okazał się, w świetle dotychczasowych badań, bardzo interesujący pod względem lichenologicznym. Na niżu Polski Środkowej wyróżnia się znacznym bogactwem bioty porostów i dość dobrym stanem jej zachowania, co wyraża się obecnością wielu gatunków rzadkich i zagrożonych w Polsce, a spośród epifitów występowaniem porostów-wskaźników lasów puszczańskich (CIEŚLIŃSKI 2009). W Puszczy Kozienickiej mimo dużego rozczłonkowania obszaru leśnego, z drzewostanami z dominacją sosny, zachowały się jednak liczne fragmenty zbiorowisk leśnych będących pozostałością dawnych lasów. W większości podlegają one ochronie prawnej. Do tej pory utworzono na tym terenie 15 rezerwatów. Inną właściwością tego obszaru leśnego, mającą wpływ na stan zachowania bioty porostów, jest duże nagromadzenie sędziwych drzew, szczególnie dębów w wieku 150–200 lat (niektóre z nich osiągają 250 a nawet 300 lat). W większości objęte są ochroną w formie pomników przyrody (KOWALCZEWSKI & ZIELONY 1997). Sędziwe drzewa, głównie lipy i klony, występują także poza zbiorowiskami leśnymi, choć są rzadziej spotykane.

W wyniku dotychczasowych badań stwierdzono, że biota porostów omawianego kompleksu leśnego obejmuje 267 gatunków (CIEŚLIŃSKI 2009). Zdecydowanie dominującą grupą siedliskową stanowią epifity. W latach 2009 i 2010 kontynuowano prace terenowe na obszarze Puszczy Kozienickiej, koncentrując się głównie na porostach siedlisk nieleśnych oraz w rezerwach przyrody, które do tej pory nie były uwzględniane w badaniach terenowych (Miodne, Krępiec, Guść, Ługi Helenowskie, Okólny Ług). W ich wyniku do tej pory stwierdzono występowanie 12 gatunków nowych dla Puszczy. Po rewizji zbiorów zielnikowych z wcześniejszych badań terenowych, wyróżniono dalsze dwa nowe gatunki (*Cetrelia monachorum* i *Peltigera ponojensis*). Łącznie więc biota porostów Puszczy Kozienickiej obejmuje obecnie 281 gatunków.

Stwierdzono także nowe stanowiska gatunków rzadkich w Puszczy, znanych do tej pory z pojedynczych stanowisk, a jednocześnie rzadkich na niżu Polski Środkowej. Potwierdzono

występowanie 27 takich gatunków. Większość z nich (18 gatunków) znajduje się na krajowej liście porostów zagrożonych, w tym 13 należy do kategorii zagrożenia EN (wymierające) i VU (narażone) – CIEŚLIŃSKI i in. (2006).

Poniżej zestawiono wykaz nowych gatunków, jak i nowych stanowisk gatunków rzadkich. Przy opisie gatunku uwzględniono: położenie stanowiska, podłoże, datę zbioru, kategorię zagrożenia gatunku w skali kraju. Lokalizacja stanowisk jest zgodna z mapą przyrodniczo-krajobrazową pt. „Kozienicki Park Krajobrazowy”, skala 1: 73 000. Materiały zielnikowe zdeponowano w zielniku Zakładu Botaniki Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach (KTC).

1. Gatunki nowe dla Puszczy Kozienickiej:

Bacidina inundata (Fr.) Vězda – Garbatka-cmentarz, na tynku ogrodzenia, 25.07.2010.

Caloplaca lactea (A. Massal.) Zahlbr. – Kociołki, stare fundamenty, 30.07.2010; Cecylówka, rozpadający się murek, 24.07.2010.

Cetrelia monachorum (Zahlbr.) W. L. Culb. – Rezerwaty: Zagożdżon 1975, Jedlnia 1.09.2003, Ponty-Dęby 25.08.2004, Załamanek 24.08.2004, Pionki 19.07.2007, na korze dębów (*det. M. Kukwa*).

Cladonia incrassata Flörke – Rezerwat Ługi Helenowskie, na glebie torfowej na obrzeżach torfowiska, 9.08.2010; rezerwat Okólny Ług, na glebie i martwym drewnie, 30.08.2008. EN.

Cladonia symphycarpia (Flörke) Fr. – Brzustów, na N od wsi, na glebie między torami kolejowymi, 25.07.2010.

Lecanora albellula Nyl. – Uroczysko „Duch”, oddz. 158, na korze sędziwego grabu, 27.07.2009.

Lecidea erythrophaea Sommerf. – Uroczysko „Duch”, oddz. 158, na korze sędziwego dębu, 27.07.2009, EN.

Lecidea fuscoatra (L.) Ach. – Brzustów, na N od wsi, na kamieniach między torami kolejowymi, 25.07.2010.

Lecidea plana (J. Lahm in Körb.) Nyl. – Brzustów, na N od wsi, na kamieniu krzemianowym w rejonie torów kolejowych, 25.07.2010.

Parmelina tiliacea (Hoffm.) Hale – Sewerynow, przy szosie Brzoza-Kozienice, na korze sędziwej lipy, 27.07.2009. VU.

Peltigera ponojensis Gyeln. – Jedlnia Letnisko, ok. 2 km na E od miejscowości, oddz. 142, na glebie, 1978 (*det. J. Miądlkowska*).

Porpidia crustulata (Ach.) Hertel & Knoph – Stanisławów, na kamieniu w murawie napiaskowej, 27.07.2009; Molendy, cmentarz wojskowy, na głazie, 30.07.2009.

Rinodina gennarii Bagl. – Garbatka-cmentarz, na tynku, 25.07.2010.

Scoliciosporum sarothamni (Vain.) Vězda – rezerwat Miodne, na korze grabu, 8.08.2008; rezerwat Okólny Ług, na korze osiki, 30.08.2008.

2. Nowe stanowiska gatunków rzadkich:

Bacidia subincompta (Nyl.) Arnold – Uroczysko „Duch”, oddz. 158, na korze dębu, 27.07.2009. EN.

Baeomyces rufus (Huds.) Rebut. – Kuczki Duże, przy szosie Podgóra-Helenów, na glebie w piaskowni, 29.08.2008.

Chaenotheca stemonea (Ach.) Müll. Arg. – rezerwat Krępiec, na korze jaworu, 30.07.2010. EN.

Cladonia cariosa (Ach.) Spreng. – Brzustów, na N od wsi, na glebie między torami kolejowymi, 25.07.2010.

Cladonia coccifera (L.) Willd. – Rezerwat Okólny Ług, na glebie na południowych obrzeżach torfowiska, 30.08.2008; Rogożek nad Radomką, w murawie napiaskowej, 28.07.2009; Stanisławów, na N od wsi, na glebie w murawie napiaskowej, 27.07.2009.

Cladonia turgida Hoffm. – Rezerwat Krępiec (przy E granicy), na glebie w młodniku sosnowym, 30.07.2009. EN.

Diploschistes muscorum (Scop.) R. Sant. – Leśniczówka „Cztery Kopce”, u nasady pnia sędziwego dębu rosnącego przy szosie Brzóza-Kozienice, 27.07.2009; Brzustów, na N od wsi, na plechach *Cladonia cariosa* między torami kolejowymi, 25.07.2010.

Fellhaneropsis vezdae (Coppins & P. James) Sérus & Coppins – rezerwat Okólny Ług, na korze olszy, 30.08.2008; Królewski Gościńc, na N od rzeki Narutówka, oddz. 71, na korze dębu, 31.07.2009. LC.

Lecanora polytropa (Hoffm.) Rabenh. – Cecylówka, na kamieniu krzemianowym, 24.07.2010.

Lecanora subrugosa Nyl. – Stoki, na korze topoli, na obrzeżach zbiorowiska leśnego, 8.09.2008; rezerwat Okólny Ług, na korze topoli na skraju torfowiska, 30.08.2008. LC.

Lecanora varia (Hoffm.) Ach. – Brzóza, szosa do Kozienic, na korze sędziwej lipy przy szosie, 28.07.2009.

Lecidella stigmatea (Ach.) Hertel & Leuckert – Garbatka-cmentarz, na betonie, 25.07.2010; Jedlnia Kościelna-Poświętne, cmentarz, na zaprawie murarskiej, 24.07.2010.

Melanelixia subargentifera (Nyl.) O. Blanco, A. Crespo, Divakar, Essl., D. Hawksw. & Lumbsch – Stoki, na korze topoli na obrzeżach zbiorowiska leśnego, 8.09.2007, VU.

Micarea melaena (Nyl.) Hedl. – Rezerwat Guśc, na korze sosny, 29.07.2009. NT.

Opegrapha rufescens Pers. – Rezerwat Krępiec, na korze jaworu, 30.07.2009. VU.

Opegrapha viridis (Ach.) Behlen & Desberger – Królewski Gościńc, na N od rzeki Narutówka, oddz. 71, na korze grabu, 31.07.2009. VU.

Physconia perisidiosa (Erichsen) Moberg – Rezerwat Okólny Ług, na korze olszy, 30.08.2008; Sewerynów, na korze sędziwej lipy; Brzóza, szosa do Kozienic, na korze sędziwej lipy, 28.07.2009. EN.

Pleurosticta acetabulum (Neck.) Elix & Lumbsch – Brzóza, szosa do Kozienic, na korze sędziwej lipy, 28.07.2009. EN.

Ramalina fraxinea (L.) Ach. – Stanisławów, na korze klonu, 27.07.2009; Brzóza, szosa do Kozienic, na korze sędziwej lipy, 28.07.2009. EN.

Rinodina exigua (Ach.) Gray – Rezerwat Ługi Helenowskie, na korze dębu na obrzeżu rezerwatu, 9.08.2008; Stanisławów, na korze klonu, 27.07.2009. VU.

Scolicosporum umbrinum (Ach.) Arnold – Molendy, cmentarz wojskowy, na kamieniu Krzemianowym, 30.07.2009; Cecylówka, na głazie krzemianowym, 24.07.2010.

Staurothele ambrosiana (A. Massal.) Zschacke – Garbatka-cmentarz, na tynku ogrodzenia, 25.07.2010. VU.

Stereocaulon incrustatum Flörke – Brzustów, na N od wsi, na glebie między torami kolejowymi, 25.07.2010. EN.

Strangospora moriformis (Ach.) Stein – Rezerwat Ługi Helenowskie, na martwym drewnie, 8.08.2008. LC.

Strangospora ochrophora (Nyl.) R.A. Anderson – Kociołki, na korze topoli, 30.07.2009. VU.

Strangospora pinicola (A. Massal.) Körb. – Rezerwat Ługi Helenowskie, na korze sosny, 9.08.2008; Rogożek nad Radomką, na korze wierzby, 28.07.2009; Kociołki, na korze osiki, 30.07.2009. LC.

Xanthoparmelia conspersa (Ach.) Hale – Uroczysko „Bobrowa Woda”, oddz. 54, na kamieniu przy leśnej drodze, 26.07.2010.

Summary. New and rare species of lichens in Kozienicka Forest (Central Poland). The paper contains list of 14 lichen species new recorded for the first time in Kozienicka Forest. Total lichen biota of the region comprises 281. New stands of lichens has been found for 27 species. They are rare lichens on lowland of Central Poland. Majority of them (18 species) is listed in country red book of endangered species.

LITERATURA

CIEŚLIŃSKI S. 2009. Znaczenie ochrony rezerwatowej dla zachowania bioty porostów (*Ascomycota lichenisati*) na przykładzie Puszczy Kozienickiej. – Parki nar. Rez. przyr. **28**(1): 3–35.

CIEŚLIŃSKI S., CZYŻEWSKA K. & FABISZEWSKI J. 2006. Red list of the lichens in Poland. – W: Z. MIREK, K. ZARZYCKI, W. WOJEWODA & Z. SZELĄG (red.), Red list of plants and fungi in Poland, s. 72–89. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.

KOWALCZEWSKI A. & ZIELONY R. 1997. Ochrona przyrody. – W: R. ZIELONY (red.), Lasy Puszczy Kozienickiej, s. 178–203. Wyd. SGGW, Warszawa.

STANISŁAW CIEŚLIŃSKI, *Zakład Botaniki, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, ul. Świętokrzyska 15, PL-25-406 Kielce, Polska; e-mail: stanislaw.cieslinski@ujk.edu.pl*

Przyjęto do druku: 21.02.2011 r.